

בענין:

הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת (ע"ר)

עמותה רשומה מס' 580490902
מרחוב מנחם בגין 7, רמת-גן 5268102
על ידי באי כוחה גיל רון, קינן ושות', עורכי דין
מבית לסין, רחוב ויצמן 32, תל-אביב 6209105
מס' טל': 03-6967676; מס' פקס': 03-6967673

המבקשת

- נ ג ד -

בנק הפועלים בע"מ

חברה ציבורית מס' 520000118
משדרות רוטשילד 50, תל אביב 6688310

המשיב

בקשה לאישור תובענה כייצוגית

בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006

בית המשפט הנכבד מתבקש כדלקמן :

א. לאשר למבקשת להגיש תובענה ייצוגית נגד המשיב, בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, התשס"ו-2006 (להלן : חוק תובענות ייצוגיות) ;

נוסח התובענה הייצוגית מצורף לבקשה זו כנספח 1 ;

ב. לקבוע, בהתאם לסעיפים 10 ו-14(א)(1) לחוק תובענות ייצוגיות, כי התובענה תוגש בשם כל לקוחות המשיב, אשר המשיב העמיד להם הלוואות, העמיד אותן לפירעון מוקדם (לרבות פירעון מיידי), וחייב בגין הפירעון בעמלת אי-הודעה מוקדמת או בעמלה בגין הפרשי ריבית (או בשתי העמלות) ; או בעמלות אלה תחת כינויים דומים או אחרים), כל זאת החל משבע שנים לפני הגשת בקשה זו ועד מועד הגשת התביעה הייצוגית לאחר אישורה ; לחלופין בית המשפט הנכבד מתבקש לקבוע הגדרה אחרת לקבוצה ;

ג. לקבוע, בהתאם לסעיפים 4(א)(3) ו-14(א)(2) לחוק תובענות ייצוגיות, כי המבקשת תהיה התובעת הייצוגית, וכי באי-כוחה החתומים על בקשה זו יהיו באי-הכוח המייצגים ;

ד. לקבוע, בהתאם לסעיף 14(א)(3) לחוק תובענות ייצוגיות, כי המעשים המתוארים בבקשה זו מקימים עילות תביעה לפי סעיף 15 לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), תשמ"א-1981 (להלן : חוק הבנקאות), בגין הפרת סעיף 9' לחוק הבנקאות ; הפרת חוזה לפי חוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973 (להלן : חוק החוזים) וחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970 ; קיפוח לפי סעיף 3 לחוק החוזים האחידים, תשמ"ג-1982 (להלן : חוק החוזים האחידים) ; הפרת החובה לנהוג בתום לב ובדרך מקובלת, לפי סעיף 39 לחוק החוזים ; עילה לפי חוק עשיית עושר ולא במשפט, תשל"ט-1979 (להלן : חוק עשיית עושר ולא במשפט) ; הפרת חובת האמון המוגברת החלה על תאגיד בנקאי ; וכל עילת תביעה שעולה מן העובדות שבבקשה זו ;

ה. לקבוע, בהתאם לסעיף 14(א)(4) לחוק תובענות ייצוגיות, כי אלה יהיו הסעדים בתובענה הייצוגית :

(1) השבה לכל אחד מחברי הקבוצה של הסכומים שנגבו ממנו כעמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית ממועד החיוב ועד ההשבה בפועל, ובחשבונות שנמצאו ביתרות חובה - בתוספת ריבית בנקאית שחוייבה בחשבון באותה תקופה ;

(2) הטלת איסור על המשיב לחייב בעמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, כאשר המשיב מעמיד את ההלוואה לפירעון מוקדם ;

(3) חיוב המשיב לתקן את כל תביעות החוב שהוא הגיש בהליכי חדלות-פירעון, בהן נכללו עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, במקרים בהם המשיב העמיד את ההלוואות לפירעון מוקדם ;

(4) חיוב המשיב לתקן את יתרות החוב בהליכי הוצאה לפועל, כאשר היתרות כוללות עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, במקרים בהם המשיב העמיד את ההלוואות לפירעון מוקדם ;

(5) ביטול תניות בחוזה הלוואה של המשיב עם לקוחותיו, לפיהן במקרה שהמשיב יוזם את הפירעון המוקדם, הלקוח יחוייב באותן עמלות שחלות במקרה של פירעון מוקדם ביוזמת הלקוח ;

(6) מינוי בעל תפקיד אשר יפקח על ביצוע פסק הדין ; וכן

(7) כל סעד אחר לטובת הקבוצה, חלקה, או הציבור, בהתאם לסעיף 20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות ;

ו. להורות, בהתאם לסעיף 25 לחוק תובענות ייצוגיות, כי ההחלטה בבקשה זו תפורסם באופן שייקבע על-ידי בית המשפט הנכבד, לרבות משלוח הודעה אישית לחברי הקבוצה, וכי המשיב יישא בעלות הפרסום ;

ז. לאשר, בהתאם לסעיף 13 לחוק תובענות ייצוגיות, את התובענה כיייצוגית, בנוסח המוצע או בכל שינוי עליו בית-המשפט הנכבד יחליט, הכל כפי שייראה בעיני בית-המשפט הנכבד ראוי לשם הבטחת ניהול הוגן ויעיל של התובענה הייצוגית ; וכן

ח. לחייב את המשיב בהוצאות ובשכר טרחת עורכי הדין.

חלק ראשון - מבוא

1. המשיב נוהג לתת ללקוחותיו הלוואות. ככלל, כאשר הלקוח מבקש לבצע פירעון מוקדם של ההלוואה, המשיב רשאי לגבות עמלות פירעון מוקדם - עמלה תפעולית, עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלה בגין הפרשי ריבית. לעומת זאת, כאשר המשיב יוזם את הפירעון המוקדם, הוא רשאי לגבות רק עמלה תפעולית. הוא אינו רשאי לגבות עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית.
2. ביחס ליחידים ועסקים קטנים, מסקנה זו עולה מהוראות חוק הבנקאות וכללים שהוצאו מכוחו. בנקים חייבים לערוך את התעריפון בהתאם למתכונת מחייבת שמופיעה בכללי הבנקאות (שירות ללקוח) (עמלות), תשס"ח-2008 (להלן: כללי הבנקאות). מתכונת זו מכונה - התעריפון המלא. בנקים רשאים לגבות עמלות רק בהתאם לתעריפון המלא. התעריפון המלא קובע כי בגין פירעון מוקדם ניתן לגבות עמלה תפעולית בסכום שהבנק יקבע. כן נקבע כי "עמלה זו נגבית נוסף לשאר התשלומים הנגבים על פי צו הבנקאות (עמלות פירעון מוקדם), התשס"ב-2002, על פי הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 454 ועל פי סעיף 88 לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969". בצו הבנקאות (פירעון מוקדם של הלוואה לדיוור), תשס"ב-2002 (להלן: צו הבנקאות) ובנוהל הבנקאי מדובר על פירעון מוקדם ביוזמת הלקוח, ולא על פירעון ביוזמת הבנק. על כן, המשיב אינו רשאי לגבות עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית - כשהוא יוזם את הפירעון המוקדם.
3. גם ביחס לעסקים גדולים, עליהם לא חל התעריפון המלא, אסור למשיב לגבות עמלות פירעון מוקדם, כשהוא יוזם את הפירעון המוקדם. התעריפון לעסקים גדולים מפנה לדף הסבר שניתן ללקוחות, בנוגע לפירעון מוקדם. דף ההסבר מתייחס רק לפירעון מוקדם ביוזמת הלקוח. על כן, אין לגבות את העמלה כשמשיב הוא היוזם. כך עולה באופן ברור גם מחלק מההסכמים שהמשיב עורך. נקבע בהם כי עמלות פירעון מוקדם ייגבו כאשר הלקוח יוזם את הפירעון.
4. בחלק מהמקרים המשיב מנסה להכשיר את גביית העמלות, על ידי הוספת זכות כזו להסכמי ההלוואה. לפי תנאי החוזה, ההוראות בנוגע לעמלות פירעון מוקדם יחולו גם כאשר הוא מעמיד את ההלוואה לפירעון מיידי. הוראה זו תקפה אך ורק בנוגע לעמלה תפעולית. המשיב אינו רשאי לגבות עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלה בגין הפרשי ריבית. בכל בנוגע לעסקים קטנים, ההוראה מנוגדת לתעריפון המלא, ולכן אינה תקפה. נוסף על כך, בהתייחס לכלל הלקוחות, על פי פסיקת בית הדין לחוזים אחידים, במקרה של העמדה לפירעון מיידי, אין לגבות את הריבית בגין התשלומים העתידיים. זהו פיצוי עונשי שיש לפסול, בהיותו תנאי מקפח.
5. גביית עמלת אי-הודעה מוקדמת חמורה עוד יותר. עמלה זו נועדה לפצות את המשיב על איחור מצד הלקוח במסירת הודעה על הפירעון המוקדם. בוודאי אין לעמלה זו רלוונטיות כשהמשיב יוזם את הפירעון ומודיע עליו לעצמו. בעש"א (מחוזי תל-אביב) 31676-07-16 **בנק הפועלים בע"מ נ' עוה"ד פיגל ואולמן, מנהלים מיוחדים של קמור בע"מ (בפירוק)** (פורסם בנבו, 2.5.2017) (להלן: עניין קמור), נקבע כי "דרישתו של הבנק לתשלום עמלה ... בגין אי מסירת הודעה מוקדמת, שעה שהוא היה זה שהורה על הפירעון המוקדם, היא חסרת יסוד, ולטעמי יש בה מידה בלתי מבוטלת של חוסר תום לב מצדו של הבנק" (פסקה 43). ערעור על פסק הדין נמחק, בהמלצת בית המשפט העליון (ע"א 4926/17). זוהי גם עמדת בנק ישראל.
6. המבקשת פועלת להנהגת נורמות של הגינות בתחומי הכלכלה. היא עשתה מאמצים רבים, לאתר אדם האוחז בעילת תביעה אישית אשר יהיה מוכן לשמש מבקש ותובע ייצוגי. למרות המאמצים וחלוף הזמן, לא אותר אדם מתאים. על כן התביעה מוגשת על ידי המבקשת. היא ממלאת היטב אחר כל הדרישות שנקבעו בחוק ובפסיקה.

חלק שני - עמלות הנגבות במקרה שהלקוח יוזם את הפירעון המוקדם

7. לקוח שנוטל הלוואה מתאגיד בנקאי, רשאי לבצע פירעון מוקדם, כנגד תשלום עמלות. התאגיד הבנקאי מחוייב לאפשר פירעון מוקדם. זוהי חובה מיוחדת. לעומת זאת, מלווה רגיל - שאינו תאגיד בנקאי - אינו מחוייב לאפשר פירעון מוקדם. ראו סעיף 42 לחוק החוזים; סעיף 13(ב) לחוק המשכון, התשכ"ז-1967; וכן ת"א (מחוזי ת"א) 1619/09 **רייז נ' בנק דיסקונט למשכנתאות בע"מ**, פסקה 4 (פורסם בנבו, 1.5.2012) (להלן: **עניין רייז**).
8. סעיף 13 לפקודת הבנקאות, 1941 (להלן: פקודת הבנקאות), מורה כי "מי שקיבל מתאגיד בנקאי הלוואה לשם רכישת דירת מגורים או במישכון של דירת מגורים, רשאי, על אף כל הסכם הקובע אחרת, לפרעה לפני המועד שנקבע לפרעונה בתנאים אלה ... (2) התאגיד הבנקאי רשאי להתנות פרעון מוקדם כאמור בתשלום עמלה בתנאים ובשיעור שקבע הנגיד בצו לאחר התייעצות עם הועדה ובאישור שר האוצר וועדת הכספים של הכנסת". בהתאם להוראה זו, הבנק המלווה מחוייב להסכים לבקשת לקוח לבצע פירעון מוקדם של הלוואה שניתנה לרכישת דירת מגורים והלוואה שמובטחת בדירת מגורים.
9. לצד הכרה בזכות הלקוח לבצע פירעון מוקדם של הלוואות אלה, ניתן לבנקים היתר לגבות עמלות בגין הפירעון המוקדם אשר נכפה על הבנק. בסעיף 3 לצו הבנקאות (פירעון מוקדם של הלוואה לדיוור), תשס"ב-2002 (להלן: **צו הבנקאות**) נקבעו שלוש עמלות פירעון מוקדם –
 "תאגיד בנקאי רשאי להתנות פירעון מוקדם בתשלום עמלות כמפורט להלן:
 (1) עמלה תפעולית שלא תעלה על 60 שקלים חדשים;
 (2) נתן הלווה הודעה מוקדמת של פחות מעשרה ימים – עמלה בגובה עשירית האחוז מהסכום הנפרע; ...
 (3) אם שיעור הריבית הממוצעת במועד הפירעון המוקדם נמוך משיעור הריבית התקופתית החלה על ההלוואה במועד הפירעון המוקדם - עמלה שלא תעלה על סך כל ההפרש שבין התשלומים העתידיים שהלווה חפץ לפרוע בפירעון מוקדם, כשהם מהווים לערך הנוכחי ביום הפירעון המוקדם לפי הריבית הממוצעת נכון ליום זה, לבין אותם תשלומים, כשהם מהווים לערך הנוכחי ביום הפירעון המוקדם לפי הריבית התקופתית החלה על ההלוואה ביום הפירעון המוקדם..." (סעיף קטן (4) קובע חלופה אחרת לחישוב העמלה בגין הפרשי ריבית).
10. אלה הן, בהתאמה, העמלה התפעולית, עמלת אי-ההודעה, ועמלת הפרשי הריבית.
11. בהוראת ניהול בנקאי תקין מס' 454 (להלן: **הנוהל הבנקאי**) נקבעו הוראות דומות, בנוגע לפירעון מוקדם של הלוואה שלא לדיוור.
 העתק נוהל בנקאי תקין מס' 454 מצורף לבקשה זו כנספת 2.
12. על כן, ככלל, פירעון מוקדם של הלוואה ביוזמת הלקוח, יכול להיות כרוך בתשלום שלוש העמלות.
13. **בעניין רייז** בית המשפט הציג את הבסיס הכלכלי של העמלות – "הרכיב הראשון הוא עמלה תפעולית בשיעור קבוע – שמטרתה לפצות את הבנק בגין ההוצאות הכרוכות בביצוע הסילוק המוקדם. הרכיב השני הוא עמלת אי הודעה מוקדמת – הנגבית כל אימת שהלווה לא נתן לבנק הודעה מוקדמת בת עשרה ימים לפחות בנוגע לסילוק המוקדם. המטרה של רכיב זה היא לאפשר לבנק להיערך כדי לאתר הכנסה חלופית שתכסה את התחייבויותיו למקורותיו ותניב לו רווחים (מציאת לווה חלופי או מציאת אפיקי השקעה חלופיים לכספי ההלוואה). הרכיב השלישי הוא עמלה המחושבת על בסיס ההפרש בין הריבית שהיתה משתלמת לבנק אילו היתה ההלוואה נפרעת במועד לבין הריבית המגיעה לו בעת סילוק מוקדם – כלומר, פיצוי הניתן לבנק בגין אובדן תשואה מכספי ההלוואה. על פי רוב רכיב זה מהווה את עיקרו של הסכום הכולל של עמלת הפירעון המוקדם" (פסקה 5).

14. בבג"ץ 4593/05 **בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' ראש הממשלה**, פסקה 11 (פורסם בנבו, 20.9.2006), נקבע ביחס לעמלת הפרשי הריבית, כי "הרכיב השלישי הינו המשמעותי ביותר. היקפו נקבע על פי משתנים רבים ובראשם 'הריבית הממוצעת' שמפרסם המפקח על הבנקים. בעיקרו של דבר, גובה העמלה הוא ההפרש בין סכום הריבית אותו אמורה הייתה ההלוואה הנפרעת להניב לבנק עד ליום הפירעון המוסכם בחוזה, לבין הסכום אשר צפוי הבנק לקבל אם ילווה את הסכום הנפרע ללווה אחר בריבית הנוהגת במשק בעת הפירעון המוקדם. עמלת פירעון מוקדם עניינה אובדן התשואה למלווה על הסכום הנפרע. היא נועדה למנוע את הכדאיות של פירעון הלוואה 'יקרה' באמצעות נטילת הלוואה 'זולה'". כפי שעולה מדברים אלה, העמלה נועדה למנוע מהלווה לנצל את הזכות שניתנה לו לבצע פירעון מוקדם, רק כדי להמיר הלוואה בריבית גבוהה בהלוואה בריבית נמוכה.
15. בהתאם להוראות החוק, הצו והנוהל הבנקאי, הבנקים מאפשרים ללקוחות לבצע פירעון מוקדם של הלוואות, וגובים את שלוש העמלות, בשיעורים שנקבעו על ידיהם.
16. הוראות אלה עוסקות רק במקרה שבו הלקוח מבקש לבצע פירעון מוקדם. לעומת זאת, כאשר הבנק הוא זה שיוזם את הפירעון המוקדם, גביית העמלות (למעט העמלה התפעולית) מנוגדת לדין.

חלק שלישי - גביית עמלות פירעון מוקדם שלא כדין מיחידים ועסקים קטנים

17. על גביית עמלות מיחידים ועסקים קטנים חל הסדר חוקי מיוחד. סעיף 9' לחוק הבנקאות מורה כי "תאגיד בנקאי לא יגבה מלקוחותיו עמלה אלא בעד שירות הכלול בתעריפון המלא ובהתאם להוראותיו". התעריפון המלא, הכולל רשימת שירותים בגינם ניתן לגבות עמלות והוראות שונות בנוגע לכך, נקבע בכללי הבנקאות. סעיף 17 לחוק הבנקאות מורה כי לא ניתן להתנות על האיסור לגבות עמלות בחריגה מהתעריפון המלא. ראו רע"א 9617/6 **בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' לפינר**, פסקאות 18 ו-20 (פורסם בנבו, 28.10.2018).
18. כלל 1 לכללי הבנקאות מגדיר עסק קטן ככזה שמחזור העסקים השנתי שלו אינו עולה על חמישה מיליון ש"ח (עבור עסק גדול לא חלה חובה לערוך את התעריפון בהתאם למתכונת של התעריפון המלא).
19. בהתייחס לפירעון מוקדם של הלוואה, נקבע בפרט 3(א)(13) של התעריפון המלא, כי ניתן לגבות עמלה תפעולית בסכום שהבנק יקבע בתעריפון. עוד נקבע כי "עמלה זו נגבית נוסף לשאר התשלומים הנגבים על פי צו הבנקאות (עמלות פירעון מוקדם), התשס"ב-2002, על פי הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 454 ועל פי סעיף 88 לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969". המשיב מציג נוסח זה בתעריפון שלו ליחידים ועסקים קטנים. כללי הבנקאות והתעריפון המלא מצורפים לבקשה זו כנספח 3.
- העמוד הרלוונטי מתעריפון המשיב ליחידים ועסקים קטנים מצורף לבקשה זו כנספח 4.
20. על כן, בגין פירעון מוקדם, המשיב גובה כדין עמלה תפעולית, בסכום שנקבע על ידי המשיב בתעריפון. בהתייחס לעמלה זו אין למבקשת טענה. את העמלות הנוספות, עמלת אי-הודעה ועמלת הפרשי ריבית, על המשיב לגבות רק בהתאם להוראות הצו והנוהל הבנקאי. כך קובע התעריפון המלא. גבייה של עמלות פירעון מוקדם מעבר לכך מהווה הפרה של סעיף 9' לחוק הבנקאות.
21. מהוראות פקודת הבנקאות, צו הבנקאות והנוהל הבנקאי ברור כי ניתן לגבות את עמלת אי-ההודעה ועמלת הפרשי הריבית, רק אם הלקוח ביקש לבצע את הפירעון המוקדם.

22. סעיף 13(א) לפקודת הבנקאות קובע כי "מי שקיבל מתאגיד בנקאי הלוואה לשם רכישת דירת מגורים או במישכון דירת מגורים, רשאי, על אף כל הסכם הקובע אחרת, לפרעה לפני המועד בתנאים אלה: ... (2) התאגיד הבנקאי רשאי להתנות פרעון מוקדם כאמור בתשלום עמלה בתנאים ובשיעור שקבע הנגיד ...". הנה, תשלום העמלות נקבע כתנאי, שהמשיב יכול להציב ללקוח, כאשר הלקוח הוא זה שמבקש לבצע פירעון מוקדם. הוראות אלה אינן קובעות כל זכות של הבנק לגבות את העמלות, במקרה שהוא יוזם את הפירעון המוקדם.
23. צו הבנקאות הוצא מכוח סעיף 13 לפקודת הבנקאות. בהתאם, הצו קובע כי "תאגיד בנקאי רשאי להתנות פירעון מוקדם בתשלום עמלות כמפורט להלן ...". שוב, עולה כי מדובר בתנאי למימוש זכות של הלקוח לבצע פירעון מוקדם, ולא בזכות לגבות עמלות בגין פירעון מוקדם שהבנק יוזם.
24. עוד בהתאם לכך, סעיף 4(א) לנוהל הבנקאי קובע כי "תאגיד בנקאי לא יסרב סירוב בלתי סביר לבקשת לוה לפרוע הלוואה או חלק ממנה כאמור בסעיף קטן (ד) לפני מועד פירעונה, אולם התאגיד הבנקאי רשאי להתנות את פירעונה המוקדם בתשלומים כמפורט בסעיף 5 להלן". גם מהנוהל הבנקאי עולה כי מדובר במקרה של פירעון מוקדם לבקשת לוה. כך נאמר במפורש.
25. פרשנות הנוהל נדונה בהרחבה בעניין **קמור**. ההחלטה ניתנה בהליכי חדלות פירעון של חברת קמור (שהייתה עסק גדול, אך הקביעות רלוונטיות גם ליחידים ועסקים קטנים). המשיב העמיד את מלוא החוב של חברת קמור לפירעון מיידי, גבה את החוב מפיקדון שעמד לרשותו, וביקש לממש את יתרת הפיקדון לגביית עמלות פירעון מוקדם. המנהלים המיוחדים דחו את תביעת החוב, וקבעו כי המשיב לא רשאי לגבות עמלת פירעון מוקדם, אם הוא יזם את הפירעון המוקדם (פסקה 8 לפסק הדין). המשיב ערער על כך בפני בית המשפט.
26. בית המשפט דחה את עמדת המשיב. נקבע כי הנוהל הבנקאי, עליו המשיב ניסה לבסס את טענותיו, אינו מקים למשיב זכות לגבות עמלות פירעון מוקדם, כאשר הוא זה שיוזם את הפירעון המוקדם - "עינינו הרואות: גם נוהל 454 איננו קובע כי הבנק רשאי לגבות עמלת פירעון מוקדם כאשר הוא זה שיוזם את הפירעון, אלא רק שהבנק רשאי לגבות עמלה כזו כאשר הלקוח הוא שמבקש להקדים את פרעון חובו. למעשה, הנוהל כלל איננו מתייחס למצב שבו היוזמה לפירעון מוקדם היא של הבנק, אלא אך ורק למקרה של פרעון מוקדם לפי בקשת הלקוח. ממילא, אין למצוא בנהל 454 עיגון חוקי לדרישתו של הבנק בעניינו. גם מטעם זה דין הערעור להדחות" (ענין **קמור**, פסקה 34, ההדגשה במקור).
27. כן נקבע כי "הבנק טוען, ובצדק, כי הפסיקה הכירה בקיומה של הצדקה כלכלית לגביית עמלת פירעון מוקדם, שתכליתה להגן על הבנק מפני נזק כלכלי שעלול להגרם לו אם לוויים שנטלו הלוואה בריבית גבוהה, ימירו אותה בהלוואה בריבית נמוכה יותר במהלך תקופת ההלוואה. כך גם הוכר הצורך להגן על אינטרס הצפיות של הבנק במקרה של הקדמת מועד פרעון ההלוואה ... ברם פסיקה זו מתייחסת למצב שבו הלווה הוא שבוחר בפרעון המוקדם של ההלוואה. היא אינה רלבנטית מקום שהבנק הוא שכפה על הלקוח את הפרעון המוקדם, ובכך גרם לעצמו במו ידיו את אותו נזק כלכלי נטען, כמו במקרה דנן" (ענין **קמור**, פסקה 38, ההדגשה במקור).
28. על פסק הדין בעניין **קמור** הוגש ערעור לבית המשפט העליון – ע"א 4926/16. ביום 6 במאי 2018 הוגשה לבית המשפט העליון עמדת בנק ישראל, לפיה הנוהל אינו חל על הלוואה שהבנק העמיד לפירעון מיידי. העתק עמדת בנק ישראל מיום 6 במאי 2018 מצורף לבקשה זו כנספח 5.

29. ביום 26 ביוני 2018 התקיים דיון בערעור. שופטי בית המשפט העליון הביעו בדיון תמיכה בקביעות של בית המשפט המחוזי (עמודים 3-5 לפרוטוקול), והמליצו למשיב למשוך את הערעור (עמוד 5 לפרוטוקול שורות 33-35). המשיב קיבל את ההמלצה. הוא השלים עם פסק הדין ומשך את הערעור.

העתק פרוטוקול הדיון בבית המשפט העליון בע"א 4926/16 מיום 26 ביוני 2018 מצורף לבקשה זו כנספח 6.

העתק פסק הדין של בית המשפט העליון בע"א 4926/16 מיום 26 ביוני 2018 מצורף לבקשה זו כנספח 7.

30. אם המשיב טוען כי, במקרה כלשהו, נגרם לו נזק, הוא כמובן רשאי לתבוע את הלקוח, לנסות לבסס משפטית את עילת התביעה, וכן שנגרם לו נזק (בלי שיש בכך הכרה בעילת תביעה או הבעת עמדה בנוגע לכך; כלל לא ברור כי ניתן לבסס נזק – ראו עניין קמור, פסקאות 37-38). בכל מקרה, המשיב אינו רשאי לגבות, בדרך של חיוב החשבון או בדרך אחרת, עמלות בגין פירעון מוקדם שהוא יזם (למעט עמלה תפעולית).

31. כפי שהראינו, צו הבנקאות והנוהל הבנקאי מאפשרים לגבות את העמלה רק כשהלווה יזם את הפירעון המוקדם. כאשר הבנקים יוזמים את הפירעון המוקדם, אין בסיס בצו ובנוהל לגביית העמלות. על כן, גבייה כזו חורגת מהעמלות הקבועות בתעריפון, ומהווה הפרה של סעיף 9' לחוק הבנקאות. מעבר לכך, גם אין לגבייה כזו שום הצדקה. כאשר הבנק הוא זה שמעמיד את ההלוואה לפירעון מיידי, לא קיים חשש של ניצול לרעה של זכות הלקוח לבצע פירעון מוקדם.

32. אותה מסקנה עולה מדף ההסבר בנוגע לפירעון מוקדם, שהמשיב מציג ללקוחות בהתאם להוראת הנוהל הבנקאי (סעיף 6 לנוהל). דף ההסבר מתייחס רק לפירעון מוקדם שנעשה ביוזמת הלקוח – "אתם תהיו רשאים לבקש מהבנק לפרוע את ההלוואה, כולה או חלקה, בפירעון מוקדם ... הבנק יהיה רשאי להתנות פירעון מוקדם כאמור בתשלום עמלות בתנאים ובשיעורים שנקבעו בהוראה וכמפורט בדף הסבר זה".

דף ההסבר ללקוחות יחידים ועסקים קטנים מצורף לבקשה זו כנספח 8.

33. המשיב מנסה לעקוף את האיסור המוטל עליו, והוא קובע בהסכמי ההלוואה עם לקוחות שהם יחידים ועסקים קטנים (או בחלק מההסכמים), כי הוא רשאי לגבות עמלות פירעון מוקדם גם כשהוא יוזם את הפירעון המוקדם. בנוסח של הסכם הלוואה מחודש יולי 2014 נאמר, בסעיף 19.ג. העוסק בפירעון מוקדם, כי "הוראות סעיף 19, על תת סעיפיו, יחולו גם במקרה שהבנק יעמיד את ההלוואה לפירעון מיידי מכל סיבה שהיא". בסעיף 19.4 להסכם הלוואה מחודש אוקטובר 2018 נקבע כי "זכויות הבנק לגביית עמלות בגין פירעון מוקדם וסכומים נוספים כאמור לעיל יחולו גם במקרה שהבנק יעמיד לפירעון מיידי את סכומי ההלוואה, כולם או מקצתם, בהתאם להוראות מסמכי ההלוואה ובכפוף לכל דין".

הסכם הלוואה מחודש יולי 2014 מצורף לבקשה זו כנספח 9.

הסכם הלוואה מחודש אוקטובר 2018 מצורף לבקשה זו כנספח 10.

34. הוראות אלה חסרות תוקף. סעיף 17 לחוק הבנקאות קובע כי אין להתנות על ההוראה האוסרת לגבות מיחידים ועסקים קטנים עמלות בניגוד לתעריפון המלא. הראינו כי התעריפון המלא קובע שעמלות פירעון מוקדם ייגבו רק בהתאם לצו ולנוהל, ואלה מאפשרים לגבות את העמלות רק במקרה של פירעון מוקדם ביוזמת הלקוח (ראו עניין קמור, פסקה 34). על כן, יש לדחות ניסיון להכשיר גבייה של עמלות פירעון מוקדם.

35. לסיכום חלק זה, ביחס ליחידים ועסקים קטנים, התעריפון המלא מתיר גביית עמלה תפעולית בכל מקרה, ועמלות נספות – רק אם הלקוח יוזם את הפירעון המוקדם. המשיב מחייב בעמלות פירעון מוקדם גם כשהוא יוזם את הפירעון. הוא פועל בניגוד לדין.

חלק רביעי - גביית עמלות פירעון מוקדם שלא כדין מעסקים גדולים

36. בכל הנוגע לעסקים גדולים, המשיב אינו מחוייב לנהוג במתכונת הקבועה בתעריפון המלא. המשיב רשאי לקבוע עמלות בתעריפון לעסקים גדולים, ותעריפון זה הוא חלק מההסכם של המשיב עם לקוחותיו.
37. בחינה של תעריפון המשיב לעסקים גדולים, ושל ההסכמים שהמשיב עורך איתם, מעלה כי גם בהתייחס לעסקים גדולים, כאשר המשיב יוזם את הפירעון המוקדם, הוא גובה עמלות שלא כדין.
38. התעריפון לעסקים גדולים, אשר נערך על ידי המשיב, אינו מתיר לגבות עמלות פירעון מוקדם כאשר המשיב יוזם את הפירעון (מלבד עמלה תפעולית). בתעריפון נקבע כי בגין פירעון מוקדם תיגבה עמלה תפעולית בסכום של 60 ש"ח, וכי "מרכיבים נוספים של עמלת פירעון מוקדם מפורטים בדף הסבר ללווה המבקש לבצע פרעון מוקדם". בדף ההסבר נאמר, כי "אתם תהיו רשאים לבקש מהבנק לפרוע את ההלוואה, כולה או חלקה, בפירעון מוקדם ... הבנק רשאי להתנות פירעון מוקדם כאמור בתשלום עמלות בתנאים ובשיעורים שנקבעו בהוראה וכמפורט בדף הסבר זה" (סעיף 4 לדפי ההסבר).
- עמודים רלוונטיים מתעריפון המשיב לעסקים גדולים מצורפים לבקשה זו כנספח 11.
- דף ההסבר ללקוחות שהם עסקים גדולים מצורף לבקשה זו כנספח 12.
39. דף ההסבר מוצג ללקוחות בהתאם להוראות הנוהל. הוא עוסק רק במקרה של פירעון מוקדם ביוזמת הלקוח. כפי שנקבע בעניין **קמור**, הנוהל מתייחס לפירעון מוקדם ביוזמת הלקוח בלבד.
40. על כן, בהתאם לתעריפון של המשיב לעסקים גדולים, במקרה של פירעון מוקדם שהמשיב יוזם, הוא רשאי לגבות רק עמלה תפעולית. את שתי העמלות האחרות - עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, הוא רשאי לגבות רק אם הפירעון המוקדם נעשה ביוזמת הלקוח.
41. כך עולה גם מחלק מהסכמי הלוואה של המשיב עם עסקים גדולים. בענין **קמור** נבחנו הסכמי הלוואה סטנדרטיים של המשיב (כאמור, חברת קמור הייתה עסק גדול). בהסכמים נקבע כי "בכפוף להוראות כל דין, אם יסכים הבנק לפירעון מוקדם של סכום כלשהו ע"ח ההלוואה (מבלי שיהיה חייב לעשות כן) נשלם לבנק את עמלת הפרעון המוקדם המירבית שהבנק יודיענו עליה" (סעיף 8.ב. להסכם).
- העתקי הסכמי הלוואה שנדונו בעניין **קמור** מצורפים לבקשה זו כנספח 13.
42. בנוסח זה אין כל בסיס לחיוב בעמלות פירעון מוקדם, כאשר המשיב יוזם את הפירעון. ברור כי ההסכם עוסק במקרה שבו הלקוח מבקש את הפירעון המוקדם, והבנק מסכים לכך, בהתאם לצו ולנוהל. לא מדובר במקרה שבו המשיב יוזם את הפירעון המוקדם.
43. ואכן, בעניין **קמור** נקבע בהתייחס להוראות ההסכם, כי "אין למצוא בהן, ולו גם בדוחק, בסיס לחיוב בעמלת פרעון מוקדם במקרה שבו הבנק, להבדיל מהחברה, הוא שיוזם את הפרעון המוקדם" (פסקה 30).
44. לסיכום חלק זה, גם מלקוחות שהם עסקים גדולים אין היתר לגבות עמלות פירעון מוקדם, כאשר המשיב יוזם את הפירעון המוקדם.

חלק חמישי - תניות המתירות לגבות עמלות פירעון מוקדם כשהמשיב יוזם את הפירעון מקפחות ויש לבטלן

45. המשיב מנסה להכשיר את גביית עמלות פירעון מוקדם, גם כשהוא יוזם את הפירעון המוקדם. לשם כך, הוא כולל בחלק מהסכמי ההלוואה תניה, לפיה ההוראות בנוגע לעמלות פירעון מוקדם יחולו גם כאשר המשיב יוזם את הפירעון המוקדם.
46. כך לדוגמה, באחד ההסכמים נקבע כי "זכויות הבנק לגביית עמלות בגין פירעון מוקדם וסכומים נוספים כאמור לעיל יחולו גם במקרה שהבנק יעמיד לפירעון מיידי את סכומי ההלוואה, כולם או מקצתם, בהתאם להוראות מסמכי ההלוואה ובכפוף לכל דין" (נספח 10 לבקשה זו, סעיף 19.4 להסכם).
47. נוכח הטענות שהוצגו לעיל, להוראות אלה אין תוקף. בכל הנוגע ליחידים ועסקים קטנים, אין להתנות על האיסור לגבות עמלות בחריגה מהתעריפון. בכל הנוגע לעסקים גדולים, כפי שהראינו, התעריפון מהווה חלק מההסכם, וגביה שחורגת ממנו מהווה הפרה של ההסכם.
48. מעבר לטענות אלה, ובלי לגרוע מהן, ככל שבהוראות אלה נאמר כי המשיב זכאי לגבות עמלות פירעון מוקדם, הרי שזהו תנאי מקפח בחוזה אחיד, שיש לבטלו.
49. מדובר בהסכמים סטנדרטיים, שתנאיהם נקבעים מראש על ידי המשיב. על כן, בהתאם להגדרה הקבועה בסעיף 2 לחוק החוזים האחידים, הסכמי ההלוואה הם חוזה אחיד.
50. סעיף 4(א6) לחוק החוזים האחידים מורה כי יראו כתנאי מקפח - "תנאי המקנה לספק באופן בלתי סביר תרופה שאינה עומדת לו על פי דין, לרבות תנאי המתיר לספק לצדף תרופות שאין לצרפן על פי דין או תנאי הקובע פיצויים מוסכמים שאינם סבירים לטובת הספק". כל הוראה אשר מקנה למשיב זכות לבצע תשלום בגין ריבית עבור התשלומים העתידיים, שנועדו להשתלם לאחר ההעמדה לפירעון, פסולה. זהו פיצוי עונשי.
51. בתיק ח"א (ירושלים) 8002/02 **המפקח על הבנקים נ' הבנק הבינלאומי הראשון למשכנתאות בע"מ** (פורסם בנבו, 5.5.2009) (להלן: ענין **הבנק הבינלאומי**), נבחנו תניות בהסכם הלוואה, כולל הסדרי העמדה לפירעון מיידי. נקבע כי "אנו מוצאים לנכון להורות על כך שברישא של סעיף 17 יבוצעו שינויים, שמטרתם להבהיר כי האצת התשלומים אינה מקנה לבנק אפשרות לאחוז במקל משתי קצותיו, קרי גם לדרוש את החזר ההלוואה לאלתר וגם לגבות את הריבית שהייתה מגיעה לו בגין המשך העמדתה. בפסק הדין בעניין *in re The Angelic Star* [1988] 1 Lloyd's Rep. 122 (C.A.) עמד בית המשפט לערעורים באנגליה על כך שהאצת תשלומים המאפשרת למלווה לגבות את הריבית המלאה שנקבעה לכל תקופת הלוואה היא הוראה היוצרת פיצוי עונשי ... עמדה זו מקובלת גם עלינו" (פסקה 237). כן ראו עניין **קמור**, פסקה 38.
52. כשניתן פסק הדין בעניין **הבנק הבינלאומי**, חוק החוזים האחידים עדיין לא כלל את החזקה הקבועה כיום בסעיף 4(א6). מהדברים עולה שבית הדין לחוזים אחידים התייחס לפיצוי עונשי בחוזה אחיד כתנאי מקפח, בהתאם לסעיף 3 לחוק החוזים האחידים, גם ללא קיומה של חזקה ספציפית. משנקבעה חזקה כזו בסעיף 4(א6) לחוק החוזים האחידים, בשנת 2014, מסקנה זו תקפה ביתר שאת.
53. בית הדין לחוזים אחידים קבע את הניסוח של הסעיף העוסק בהעמדה לפירעון מיידי כך – "בכל אחד מהמקרים הבאים יהיה הבנק רשאי להעמיד לפירעון מיידי את ההלוואה, לרבות יתרתה הבלתי מסולקת אף אם טרם הגיע מועד פירעונה, הריבית שהצטברה עליה עד למועד ההעמדה לפירעון מיידי, הפרשי ההצמדה וכל יתר הסכומים שיגיעו לבנק על פי הסכם זה, והבנק יוכל לממש מייד את הביטחונות המשמשים בידי הבנק להבטחת ההלוואה, לרבות הנכס, או כל חלק מהם ... ולנקוט בכל האמצעים הניתנים על פי החוק ו/או על פי הסכם זה" (ענין **הבנק הבינלאומי**, פסקה 238; ההדגשה הוספה).

54. בהתאם לכך, במקרה של העמדה לפירעון מיידי, לא קמה זכאות לתשלום עבור ריבית בגין התשלומים העתידיים.

55. כאמור, עמלות פירעון מוקדם נועדו, בעיקרן, לפצות את המשיב "בגין אובדן תשואה מכספי ההלוואה" (ענין רייז, פסקה 5), כלומר פיצוי עבור הפסד הריבית בגין התשלומים העתידיים. נוכח סעיף 4(א6) לחוק החוזים האחדים וענין הבנק הבינלאומי, כאשר המשיב מעמיד את ההלוואה לפירעון מיידי הוא לא זכאי – אף אם הדבר יקבע במפורש בהסכם – לריבית בגין התשלומים העתידיים. זהו פיצוי עונשי. הדברים נכונים באותה מידה ביחס לעמלות פירעון מוקדם, שנועדו לפצות אותו על הפסד הריבית בגין התשלומים העתידיים, כלומר עמלת הפרשי הריבית ועמלת אי-ההודעה. אלה הם תנאים מקפחים. משנקבע כי העמדת זכות לפיצוי על ידי הבנק היא פסולה, אין לבטל את הקביעה על ידי העמדת הפיצוי בדמות של עמלה. על כן, יש לבטל כל הוראה כזו.

56. לסיכום חלק זה, ביחס לאותם מקרים בהם המשיב מתיימר לקבוע בהסכמים זכות לעמלת פירעון מיידי, הדבר מנוגד לדין. מדובר בתנאי מקפח בחוזה אחיד, ויש לבטלו.

חלק שישי - עמלת אי-הודעה מוקדמת כשהמשיב יוזם את הפירעון המוקדם נגועה באי-חוקיות נוספת

57. עמלת אי-הודעה מוקדמת נגועה בפגם נוסף, קשה עוד יותר. כפי שהראינו, עמלה זו נועדה לפצות את המשיב, על כך שהלקוח לא נתן לו התראה של 10 ימים, לפני שהלקוח ביצע פירעון מוקדם של ההלוואה. עמלה זו ודאי לא רלוונטית, כאשר המשיב הוא זה שמעמיד את ההלוואה לפירעון המוקדם. אם כה חשוב למשיב לקבל התראה של 10 ימים, הוא יכול להודיע לעצמו, ולבצע את הפירעון המוקדם בהתאם. יתרה מכך, לרוב הבנק יודע, יותר מאשר 10 ימים לפני הפירעון המוקדם, על ההפרה, והוא יכול לכלכל את צעדיו בהתאם. לא יעלה על הדעת כי הבנק יגבה עמלה זו, בגין איחור במתן הודעה על מהלך שהוא יוזם.

58. על כן, גם אם בהסכם ההלוואה נקבע כי המשיב רשאי לגבות עמלות פירעון מוקדם כשהוא מעמיד את ההלוואה לפירעון מיידי, לא ניתן לראות זאת כהכשר לגביית עמלת אי-הודעה מוקדמת.

59. עמלה זו אינה רלוונטית כאשר המשיב יוזם את הפירעון המוקדם. במקרה כזה, לא מתרחש אירוע של אי-הודעה מוקדמת. אירוע זה מתייחס רק למקרה שהלקוח נותן את ההודעה המוקדמת במועד מאוחר.

60. נוסף על כך, חיוב בעמלת אי-הודעה מוקדמת כאשר הבנק יוזם את הפירעון, מקים עילת תביעה מכוח הפרת החובה לנהוג בתום לב ובדרך מקובלת. בענין קמור נקבע כי "גם דרישתו של הבנק לתשלום עמלה ... בגין אי מסירת הודעה מוקדמת, שעה שהוא היה זה שהורה על הפרעון המוקדם, היא חסרת יסוד, ולטעמי יש בה מידה בלתי מבוטלת של חוסר תום לב מצדו של הבנק. דבר אחד הוא לתבוע פיצוי בגין נזק כלכלי, ודבר אחר לגמרי הוא לתבוע פיצוי בגין אי מתן הודעה מוקדמת, שעה שהחברה כלל לא היתה אמורה ליתן הודעה מוקדמת משום שלא היא זו שבחרה בפרעון המוקדם" (פסקה 43).

61. הנה, גביית עמלת אי-הודעה מוקדמת כאשר המשיב הוא זה שהעמיד את ההלוואה לפירעון מיידי, נגועה באי-חוקיות.

חלק שביעי - עילות התביעה

62. מעשי המשיב מקימים לחברי הקבוצה שלל עילות תביעה, כולן מבוססות מאד.
63. חיוב בעמלה בניגוד לתעריפון מקים לחברי הקבוצה שהם יחידים ועסקים קטנים עילת תביעה מכוח סעיף 9' לחוק הבנקאות, האוסר על בנקים לגבות עמלה, שלא בהתאם לתעריפון המלא. התעריפון המלא מתיר לגבות עמלה תפעולית במקרה של פירעון מוקדם. בנוגע ליתר העמלות הוא מפנה לצו הבנקאות ולהוראות הנוהל. אלה מתירים לגבות את עמלות הפירעון המוקדם רק כאשר הלקוח יוזם את הפירעון המוקדם. הראינו כי הוראות התעריפון המלא גוברות על כל הסכמה אחרת. אלה הוראות קוגנטיות.
64. סעיף 15 לחוק הבנקאות מורה כי "דין נזק שנגרם לאדם על ידי עבירה על הוראות חוק זה, או על כל תקנה שניתנה לפיו, כדין נזק שמותר לתבוע עליו פיצויים על פי פקודת הנזיקין [נוסח חדש]..."
65. הפרת הוראות התעריפון שהמשיב מציג ללקוחותיו, מקימה לכל חברי הקבוצה - יחידים, עסקים קטנים ועסקים גדולים - עילת תביעה גם בגין הפרת חוזה. התעריפון הוא חלק מההסכם עם הלקוחות, ראו ת"צ (מחוזי תל אביב) 3179-09-10 **אגרט נ' בנק הפועלים בע"מ** (פורסם בנבו, 1.8.2013).
66. חברי הקבוצה אווזים בעילת תביעה בגין הפרת חוזה ההלוואה. הראינו כי חלק מהסכמי ההלוואה אינם מאפשרים לגבות עמלות פירעון מוקדם במקרה של העמדה לפירעון מיידי.
67. עוד הראינו, כי תניות לפיהן ניתן לגבות עמלות פירעון מוקדם במקרה של העמדה לפירעון מיידי, הן תנאי מקפח בחוזה אחיד. חברי הקבוצה אווזים גם בעילת תביעה בגין קיפוח, לפי חוק החוזים האחידים. סעיף 3 לחוק החוזים האחידים מורה כי בית המשפט יבטל תנאי מקפח בחוזה אחיד. לכשיבטל התנאי המקפח יחול הסכם ההלוואה ללא ההוראה המתיימרת לאפשר חיוב בעמלות פירעון מוקדם, במקרה של העמדה לפירעון מיידי על ידי המשיב. הראינו כי ההסכם, ללא התנאי המקפח, בוודאי אינו מתיר את גביית העמלות.
68. נוסף על כל אלה, בכל הנוגע לעמלת אי-הודעה מוקדמת, חברי הקבוצה מחזיקים בעילת תביעה של הפרת חוזה (ללא קשר לדיני החוזים האחידים). ההסכמים בוודאי לא מאפשרים את גביית העמלה, שהרי היא אינה רלוונטית למקרה של העמדה לפירעון מיידי על ידי המשיב.
69. החיוב בעמלת אי-הודעה מוקדמת מקים לחברי הקבוצה עילה גם מכוח החובה לנהוג בתום לב ובדרך מקובלת בקיום חוזה, הקבועה בסעיף 39 לחוק החוזים.
70. המשיב גם עושה עושר ולא במשפט על חשבון לקוחותיו חברי הקבוצה. בשלל הדרכים שתוארו, המשיב מקבל שלא על פי זכות שבדין נכס וטובת הנאה, שבאו לו מאדם אחר, ועל כן הוא חייב להשיב לאותו אדם אחר את הזכיה, כאמור בסעיף 1 לחוק עשיית עושר ולא במשפט.
71. מעשי המשיב גם מהווים הפרה של חובת הנאמנות המוגברת המוטלת על תאגיד בנקאי.

חלק שמיני - הסעדים

72. עילות התביעה מזכות את חברי הקבוצה בסעדים הבאים :

- א. השבה לכל אחד מחברי הקבוצה של הסכומים שנגבו ממנו כעמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית ממועד החיוב ועד ההשבה בפועל, ובחשבונות שנמצאו ביתרות חובה - בתוספת ריבית בנקאית שחוייבה בחשבון באותה תקופה ;
- ב. הטלת איסור על המשיב לחייב בעמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, כאשר המשיב מעמיד את ההלוואה לפירעון מוקדם ;
- ג. חיוב המשיב לתקן את כל תביעות החוב שהוא הגיש בהליכי חדלות-פירעון, בהן נכללו עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, במקרים בהם המשיב העמיד את ההלוואות לפירעון מוקדם ;
- ד. חיוב המשיב לתקן את יתרות החוב בהליכי הוצאה לפועל, כאשר היתרות כוללות עמלת אי-הודעה מוקדמת ועמלת הפרשי ריבית, במקרים בהם המשיב העמיד את ההלוואות לפירעון מוקדם ;
- ה. ביטול תניות בחוזי הלוואה של המשיב עם לקוחותיו, לפיהן במקרה שהמשיב יוזם את הפירעון המוקדם, הלקוח יחוייב באותן עמלות שחלות במקרה של פירעון מוקדם ביוזמת הלקוח ;
- ו. מינוי בעל תפקיד אשר יפקח על ביצוע פסק הדין ; וכן
- ז. כל סעד אחר לטובת הקבוצה, חלקה, או הציבור, בהתאם לסעיף 20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות.

73. הסעדים העיקריים ברורים. גבייה לא חוקית מחייבת להורות על הפסקתה ועל השבה.

74. נוסף על כך, נדרש סעד בקשר לחיוב לקוחות שנקלעו להליכי חדלות פירעון (כמו שאירע במקרה של חברת קמור). כאשר המשיב מגיש בהליכים אלה תביעת חוב הכוללת עמלות פירעון מוקדם, ביחס למקרים שבהם המשיב יזם את הפירעון המוקדם, הוא פוגע לא רק בחייב, אלא גם בנושים האחרים. בתביעת חוב כזו נתבעת זכות ללא בסיס בדין. מהלך פסול כזה מגדיל את החלק של המשיב בנכסי חייב, על חשבון הנושים האחרים. גם מן הטעם הזה יש להורות על תיקון תביעות החוב שהמשיב הגיש.

75. סעד מיוחד נדרש אף ביחס להליכי הוצאה לפועל, במיוחד הליכים לביצוע משכנתא או משכון אחר. בהליכים אלה נרשם במערכת ההוצאה לפועל החוב, כפי שהוא מדווח על ידי המשיב. כאשר החוב כולל עמלת אי-הודעה ועמלת הפרשי ריבית, ביחס למקרים שבהם המשיב העמיד את החוב לפירעון מוקדם, נרשם חוב הגבוה מהאמיתי. מן ההכרח לתקן את הרישום הלא נכון.

76. בית המשפט הנכבד מתבקש אף למנות בעל תפקיד לפקח על פסק הדין, וכן לפסוק לחברי הקבוצה, כולה או חלקה, או לציבור, כל סעד אחר, בהתאם לסעיף 20(ג) לחוק תובענות ייצוגיות.

77. בהתאם לתקנות 2(א)(11) ו-2(א)(12) לתקנות תובענות ייצוגיות, תשי"ע-2010, יש לציין בבקשת אישור את הגמול ושכר הטרחה המבוקשים. המבקשת עותרת לקבוע גמול בשיעור של 15% משווי ההטבה לציבור, לרבות בגין תיקון התנהלות המשיב בעתיד (בתוספת מס ערך מוסף), ושכר טרחה לפי השיעורים שנקבעו בהחלטת בית המשפט העליון בע"א 2046/10 שמש נ' רייכרט (פורסם בנבו, 23.5.2012). באותו ענין נקבע כי "על כל סכום שנגבה בפועל עד ל-5 מיליון ש"ח, ייפסק לטובת בא-הכוח המייצג שכר טרחה בשיעור של 25% ; על כל סכום שנגבה בפועל בין 5 מיליון ש"ח עד ל-10 מיליון ש"ח ייפסק שכר טרחה בשיעור של 20% ; ועל כל סכום שנגבה בפועל מעל 10 מיליון ש"ח, ייפסק שכר טרחה בשיעור של 15%" (פסקה 16). הגמול ושכר הטרחה המבוקשים אינם כוללים חיוב שיוטל בדיון בבקשת האישור.

78. סעיף 4(ב)(2) לחוק תובענות ייצוגיות קובע כי "בבקשה לאישור שהוגשה בידי רשות ציבורית כאמור בסעיף קטן (א)(2) או בידי ארגון כאמור בסעיף קטן (א)(3) – די בכך שהמבקש יראה כי לכאורה נגרם נזק לחבר הקבוצה או כי קיימת אפשרות סבירה שנגרם נזק לקבוצה שבשמה הוגשה הבקשה".
79. תנאי זה, ללא ספק, מתקיים. המשיב בוודאי נהג - ואולי אף נוהג - על פי גישתו השגויה, וגובה עמלות פירעון מוקדם כשהוא העמיד את ההלוואה לפירעון מיידי. על כן, בהכרח נגרם לחברי הקבוצה נזק.
80. המבקשת אינה יכולה להעריך את הנזק שנגרם לקבוצה. כידוע, המשיב הוא התאגיד הבנקאי הגדול בישראל. מדובר בעמלות בהיקף משמעותי לכל אחד מחברי הקבוצה. על כן, בוודאי מדובר בסכום כולל של מיליוני ש"ח שנגבו מחברי הקבוצה שלא כדין, ואף למעלה מכך.

חלק תשיעי - מתקיימים כל התנאים לאישור התובענה כייצוגית

81. תובענה זו ממלאת אחר כל התנאים הדרושים לצורך אישורה כתובענה ייצוגית, לפי חוק תובענות ייצוגיות.
82. סעיף 3(א) לחוק תובענות ייצוגיות קובע כי "לא תוגש תובענה ייצוגית אלא בתביעה כמפורט בתוספת השניה או בענין שנקבע בהוראת חוק מפורשת כי ניתן להגיש בו תובענה ייצוגית...". בסעיף 3 לתוספת השניה נקבעה הקטגוריה הבאה - "תביעה נגד תאגיד בנקאי, בקשר לענין שבינו לבין לקוח, בין אם התקשרו בעסקה ובין אם לאו". על כן ניתן להגיש בגין מקרה זה תובענה ייצוגית.
83. סעיף 4(א) לחוק תובענות ייצוגיות קובע כי "אלה רשאים להגיש לבית המשפט בקשה לאישור תובענה ייצוגית כמפורט להלן ... (3) ארגון בתביעה או בענין כאמור בסעיף 3(א), שבתחום אחת המטרות הציבוריות שבהן עוסק הארגון – בשם קבוצת בני אדם אשר אותה תביעה או אותו ענין מעוררים שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל החברים הנמנים עמה, ובלבד שבית המשפט שוכנע כי, בנסיבות הענין, קיים קושי להגיש את הבקשה בידי אדם כאמור בפסקה (1)".
84. המבקשת היא עמותה רשומה. המבקשת פועלת באופן סדיר וממשי למעלה מ-11 שנים. המבקשת הציבה לה למטרה, בין היתר, לפעול "להגשמה, קידום, הגברה, הפעלה ועידוד של אכיפה אזרחית והוגנות בתחומי ... חברה, הכלכלה... והצרכנות" (מתוך אתר האינטרנט של המבקשת - htl.org.il; כן ראו ערך על המבקשת באתר ויקיפדיה). המבקשת היא גורם מוביל בתחום האכיפה האזרחית.
85. לאורך השנים המבקשת הגישה תלונות ובקשות להפעלת סמכות למשרדי ממשלה ורשויות - רשות ניירות ערך, רשות התחרות, הרשות להגנת הצרכן וסחר הוגן, משטרת ישראל ורשויות פיקוח ואכיפה אחרות. הפניות התייחסו לאי-סדרים, שאותו על ידי המבקשת. המבקשת אף עוסקת בעניינים בעלי חשיבות ציבורית, הנוגעים לרגולציה כלכלית, לסדרי מנהל וממשל ולטוהר מידות.
86. המבקשת היא אחד הגופים הפעילים בתחום חופש המידע בישראל, והיא זכתה להישגים משפטיים במאמציה להגברת השקיפות והנגשת מידע לציבור הרחב. על היקף פעילות המבקשת בתחום זה ניתן ללמוד גם מעיון באתר "מידע לעם", מיזם הנגשת מידע, לו שותפה המבקשת עם ארגונים נוספים. ראו <https://www.odata.org.il/organization/hatzlacha>.
87. מאז הקמתה, המבקשת פעלה רבות כדי להגן על הציבור בתחומים כלכליים רבים. פעולות המבקשת נועדו לשיפור נורמות התחרות, הגילוי וההגינות במשק. בין היתר, המבקשת התייצבה בפני ועדות ממשלתיות וציבוריות רבות שעסקו בעניינים אלה.

88. המבקשת היא הארגון המוביל בישראל בהגשת תובענות ייצוגיות. המבקשת הייתה הארגון הראשון אשר הגיש תובענה ייצוגית בתחום ניירות הערך ושוק ההון, תביעה אשר אושרה - ראו ת"צ (כלכלית) 2483-09-12 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת (ע"ר) נ' כהן (להלן: עניין כהן)**. בהליך זה נקבעו לראשונה התנאים להגשת תביעה ייצוגית על ידי ארגון. פסיקה זו והעקרונות שנקבעו בה. ראו עניין **כהן**, החלטות מימים 18 בפברואר 2013 ו-8 במאי 2013 (פורסם בנבו). כללים אלה אושרו על ידי בית המשפט העליון ברע"א 6897/14 **רדיו קול ברמה בע"מ נ' קולך - פורום נשים זתיות** (פורסם בנבו, 9.12.2015).
89. בעניין **כהן** נקבע ביחס למבקשת, כי "... התרשמתי כי מדובר בעמותה ראויה שפועלת במספר חזיתות ואף ניכסה לעצמה הישגים משמעותיים בתחום" (פסקה 89 להחלטה מיום 18 בפברואר 2013).
90. מאז הגישה המבקשת תובענות ייצוגיות נוספות - ת"צ (מחוזי מרכז) 10538-02-13 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' אל על נתיבי אויר לישראל בע"מ** (בקשת אישור בגין קרטל עולמי לתיאום מחירי הובלת מטענים בהטסה); ת"צ (כלכלית) 43065-03-13 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' Perrigo Company** (בקשת אישור בגין הטעיית משקיעים על ידי חברה דואלית, הסתיימה בהסדר פשרה ובפיצוי המשקיעים); ת"צ (מחוזי מרכז) 53990-11-13 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' AU OPTRONIC CORPORATION** (בקשת אישור בגין קרטל עולמי לתיאום מחירי מסכים אלקטרוניים); ת"צ (מחוזי מרכז) 6298-09-15 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' נשר מפעלי מלט ישראלים בע"מ** (בקשת אישור בגין מחיר מופרז של מלט); ת"צ (מחוזי מרכז) 49512-01-16 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' אלאוף** (בקשת אישור בגין גבייה לא חוקית של עמלות על ידי סוכני אניות); ת"צ (מחוזי מרכז) 21099-05-17 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' חברת החשמל לישראל** (בקשת אישור בגין תעריפי חשמל במכירה מרוכזת); ת"צ 65546-02-18 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת נ' UBS** (בקשת אישור בגין הנהגת שערי חליפין מלאכותיים); ת"צ (מחוזי מרכז) 60157-11-18 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת (ע"ר) נ' מדינת ישראל - משרד התחבורה** (בקשת אישור בגין יתרות זכות המוחזקות בידי משרד התחבורה ואינן מועברות לזכאים); וכן ת"צ (מחוזי ירושלים) 71208-12-18 **הצלחה התנועה הצרכנית לקידום חברה כלכלית הוגנת (ע"ר) נ' כלל חברה לביטוח בע"מ** (בקשת אישור בגין ביצוע תשלומים והחזרים של כספים המגיעים למבוטחים באמצעות המחאות).
91. המבקשת גילתה מעורבות בהליך ייצוגי נוסף בת"צ (עבודה תל אביב) 33532-01-12 **גולדנברג נ' ג'י פור אס**, בהגישה התנגדות להסדר פשרה. ההתנגדות התקבלה. כן הוגשה על ידי המבקשת בקשה להצטרפות להליך לפי סעיף 15 לחוק תובענות ייצוגיות, ואף התנגדות להסדר פשרה לפי סעיף 18 לחוק, במסגרת ת"צ (מחוזי תל אביב) 1715-02-15 **עטיה נ' ידיעות אינטרנט ותקשורת דיגיטלית בע"מ**.
92. המבקשת פעילה בהיבטים נוספים הנוגעים לתובענות ייצוגיות וקידומן. בעקבות התערבות המבקשת, לאחר שיג ושיח ארוך מול משרד המשפטים, מונתה הנהלת הקרן למימון תובענות ייצוגיות, שנוסדה מכוח סעיף 27 לחוק. המבקשת נטלה חלק בהליכים שהביאו להוצאת תקנות תובענות ייצוגיות (סיוע במימון בקשות לאישור ותובענות ייצוגיות), התש"ע-2010, ותקנות תובענות ייצוגיות (סדרי עבודתה של הנהלת הקרן למימון תובענות ייצוגיות), התש"ע-2010. המבקשת אף נטלה חלק בעיצוב תקנות אלה. לאחר חיקוק תיקון 10 לחוק תובענות ייצוגיות, המבקשת פעלה לקידום יישום סעיף 27א(א) לחוק תובענות ייצוגיות - הקמת הקרן לניהול ולחלוקת כספים הנפסקים כסעד. הקרן הוקמה והחלה לפעול לאחר פניית המבקשת לשרת המשפטים.

93. פעילות המבקשת בתחום התובענות הייצוגיות זכתה להכרה ציבורית רבה. על פעולות אלה הוענק למבקשת פרס "איש השנה" לשנת 2012, מטעם הקתדרה לממשל תאגידי של אוניברסיטת בר אילן. כמו כן, בשנת 2013 המבקשת זכתה באות "יקיר תובענות ייצוגיות", שהוענק לה במסגרת הכנס הרביעי לתובענות ייצוגיות של מרכז "הלכה ומעשה".
94. ביום 15 בדצמבר 2015 המבקשת זכתה בהכרה מטעם שרת המשפטים, כארגון לפי סעיפים 15 ו-18 לחוק תובענות ייצוגיות. בין לבין, בוטל הצורך באישור זה בחוק והמבקשת ממשיכה את פעילותה על דרך הצטרפות לתובענות ייצוגיות קיימות והתנגדות להסדרי פשרה. המבקשת אף אוזרת בהכרה מטעם שרת המשפטים כארגון צרכנים, לצורך נקיטת פעולות שונות מכח חוק התחרות הכלכלית, התשמ"ח-1988.
95. נכסי המבקשת והכנסותיה משמשים להשגמת המטרות הציבוריות שלה בלבד. היא איננה פועלת מטעם מפלגה או גוף פוליטי אחר, או בזיקה לאחד מאלה או לקידום מטרות של אחד מאלה.
96. הנה, אין ספק שהמבקשת היא ארגון המתאים לפעול כמבקשת בבקשת האישור.
97. המבקשת פעלה לאתר אדם בעל עילת תביעה אישית, על מנת שיגיש את בקשת האישור. מאמצים רבים לא עלו יפה. התגלה כי קיים קושי של ממש לעשות זאת.
98. תחילה המבקשת פעלה בדרכים שונות, לרבות בסיוע באי-כוחה, על מנת לאתר בעל עילת תביעה, אשר יהיה מוכן לנהל את ההליך. לא אותר אדם כזה.
99. ביום 24 ביוני 2019 פורסמו מודעות בעיתונים כלכליסט ומעריב. בהודעות נאמר כך –

"פניה ללקוחות בנק הפועלים בע"מ לבחינת אפשרות לשמש כתובעים ייצוגיים בקשר לעמלות שהבנק נוהג לגבות אגב אירועי פירעון מוקדם.

הצלחה התנועה הכלכלית לקידום חברה כלכלית הוגנת (ע"ר) מפרסמת בזאת קול קורא המזמין לקוחות של בנק הפועלים בע"מ אשר הבנק העמיד להם מיוזמתו הלוואה לפירעון מיידי והם שילמו או חויבו בעמלות אגב פירעון ההלוואה ליצור קשר עם העמותה על-מנת שתיבחן התאמתכם לשמש כתובעים ייצוגיים במסגרת תובענה ייצוגית שהגשתה נבחנת בימים אלו, בקשר לעמלות שהבנק נוהג לגבות אגב אירועי פירעון מוקדם. ניתן לפנות לעמותה באמצעות דוא"ל office@htl.org.il. לאחר בחינת הפניות יוחלט על האופן הראוי לקידום ההליכים, לרבות התאמת הפונים לשמש כתובעים ייצוגיים. הסברים מפורטים אודות חוק תובענות ייצוגיות והמנגנונים הפועלים מכוחו ימסרו לפונים לאחר בחינה ראשונית של התאמתם. אין במודעה זו כדי להוות התחייבות לביצוע פעולה כל שהיא או מתן שירות והיא הזמנה למסור מידע בלבד. פעולות שתנקוט העמותה, ככל שינקטו, נתונות לשיקול דעתה הבלעדי של העמותה, ובכפוף לכל דין".

העתק המודעות שפורסמו בעיתונות מצורפים לבקשה זו כנספח 14.

100. ביום 25 ביוני 2019 המבקשת פירסמה את המודעה גם ברשת החברתית טוויטר.
- צילום של הפרסום שבוצע ברשת החברתית טוויטר מצורף לבקשה זו כנספח 15.
101. ביום 30 ביוני 2019 המבקשת ביצעה פרסום נוסף, בפורומים רלוונטיים באינטרנט – פורום דיני בנקאות באתר PsakDin, פורום תביעות בנקים באתר LawGuide, ופורום תביעות בנקים באתר המשפטי zap.
- העתקים של הפרסומים בפורומים מצורפים לבקשה זו כנספח 16.
102. למרות הפרסום רחב ההיקף לא פנו תובעים ייצוגיים מתאימים. אין ספק כי קיים קושי של ממש לאתר תובע ייצוגי האוחז בעילת תביעה אישית. בנסיבות אלה, נכון להגיש את בקשת האישור באמצעות המבקשת.

103. סעיף 8(א) לחוק תובענות ייצוגיות קובע כי "בית המשפט רשאי לאשר תובענה ייצוגית, אם מצא שהתקיימו כל אלה: (1) התובענה מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה, ויש אפשרות סבירה שהן יוכרעו בתובענה לטובת הקבוצה; (2) תובענה ייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת בנסיבות הענין; (3) קיים יסוד להניח כי ענינם של כלל חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בדרך הולמת; ... (4) קיים יסוד סביר להניח כי ענינם של כלל חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בתום לב". הבקשה ממלאת אחר תנאים אלו.

104. היסודות של עילות התביעה משותפים לכלל חברי הקבוצה. המשיב פועל באותו אופן כלפי כל חברי הקבוצה. הוא מחייב אותם בעמלות פירעון מוקדם, גם כשהוא יזם את הפירעון המוקדם. זוהי התנהלות רגילה של המשיב. היא גם נוגעת למסמכים סטנדרטיים שלו. כשהנושא עלה לדיון, בעניין **קמור**, לא עלתה טענה מצד המשיב, כי מדובר במקרה חריג. היה ברור כי זוהי ההתנהלות הרגילה של המשיב. המשיב מחייב בעמלות פירעון מוקדם, הואיל ולגישתו הוא רשאי לפעול כך. על כן, לחברי הקבוצה עילות תביעה משותפות.

105. התובענה מעוררת שאלות מהותיות של עובדה ומשפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה. לשם ברור עילת התביעה בית המשפט הנכבד יידרש לדון ולהכריע בשאלות הבאות – האם המשיב רשאי לחייב בעמלות פירעון מוקדם גם כאשר הוא יזם את הפירעון המוקדם, האם חיוב זה מקים לחברי הקבוצה עילות תביעה, ועוד. המערכת העובדתית והמשפטית, עליה מבוססת הבקשה, משותפת לכלל חברי הקבוצה. על כן, ברור כי שאלות מהותיות של עובדה ומשפט משותפות לכלל חברי הקבוצה.

106. מעבר לכך ולמען הזהירות נסיף, כי לא נדרשת זהות מוחלטת של כל השאלות הטעונות הכרעה, העובדתיות והמשפטיות, ביחס לכל חברי הקבוצה – ראו רע"א 2128/09 **הפניקס חברה לביטוח בע"מ נ' עמוסי**, פסקה 10 לחוות הדעת של כבוד השופט ריבלין (פורסם בנבו, 5.7.2012).

107. נוכח הנימוקים שהצגנו גם ברור כי קיימת אפשרות סבירה ואף למעלה מכך, שהשאלות המשותפות יוכרעו לטובת הקבוצה.

108. תובענה ייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת. הנזק שנגרם לחברי קבוצה רבים הוא קטן, ואינו מתאים לניהול הליך משפטי, בוודאי לא נגד גוף רב עצמה כמו המשיב. רבים מהלקוחות כלל לא מודעים לזכויותיהם. הם מניחים כי המשיב מטיל חיובים בהתאם לזכויותיו. הניסיון מלמד כי לקוחות של בנקים, אשר אינם עומדים בהתחייבויותיהם, מקדישים את תשומת הלב לנסיונות הישרדות כלכלית, ולא לבחינת הזכויות של הבנק לחייב בעמלות כאלה ואחרות. בנסיבות אלה, קיימת חשיבות רבה לערוך את בירור הזכויות בתובענה ייצוגית.

109. עניינם של חברי הקבוצה ייוצג וינוהל בדרך הולמת ובתום לב. המבקשת פועלת על מנת לתקן את הליקויים בהתנהלות המשיב, ולהשיג סעד הולם עבור חברי הקבוצה.

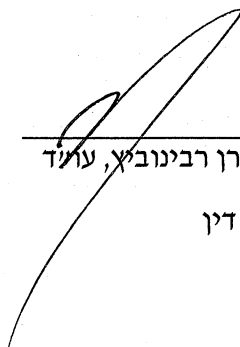
110. לסיכום, כל התנאים לאישור התובענה כייצוגית מתקיימים בבירור.

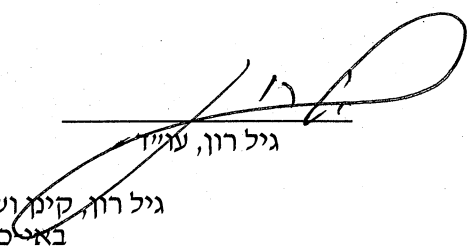
חלק עשירי - סוף דבר

111. בקשה זו נתמכת בתצהיר של מר בן ציון ציטרין, חבר הוועד המנהל של המבקשת, המאמת את העובדות המופיעות בה.

112. בית המשפט הנכבד מתבקש לאשר את התביעה כתובענה ייצוגית, בהתאם לחוק תובענות ייצוגיות, ולהורות כמבוקש בפתח הבקשה.

113. מן הדין ומן הצדק לקבל את הבקשה.

 אהרן רבינוביץ, עו"ד

 גיל רון, עו"ד

גיל רון, קינ"מ ושות', משרד עורכי דין
 בא"כוח המבקשת

תל-אביב, 13 באוגוסט 2019.